

О. В. Романюк

Національний медичний університет імені О. О. Богомольця (м. Київ)

ГУМАНІТАРНА ОСВІТА ПЕРІОДУ ПРОТОЕТАПУ В ЕПОНІМАХ

Досліджено ключові епоніми періоду протоетапу розвитку гуманітарної освіти людини, що дало можливість аналізувати індивідуально-авторську інноваційну діяльність, яка складає фундамент науки і освіти, зокрема гуманітарної

Ключові слова: людина, епоніми, власні назви, протоетап, гуманітарна освіта.

Постановка проблеми. Людина, її розвиток, її доля, життя, праця, її сутність, все людське – важливіший зміст гуманітарної освіти. Проблеми людини та її зв'язок з освітою, наукою і технікою були, а також залишаються у центрі уваги представників гуманітарної гілки знання. Нові історичні умови, зумовлені пануванням ліберальної ідеології та ринкової економіки, вимагають все більш глибокого дослідження широкого, винятково різноманітного кола питань вивчення «людського виміру» науково-освітянського прогресу, всього того, що наука та освіта, зокрема гуманітарна, несуть людям і чого вимагають від людей.

Дослідження ключових проблем гуманітарної освіти людини в епонімах дозволить, як передбачається, проаналізувати широке коло найактуальніших проблем людини, що виникають в ході її розвитку, виховання, освіти, зокрема гуманітарної, оволодіння оточуючим природним світом та створенні нового олюдненого навколишнього середовища. Одночасно дозволить узагальнити раніше проведені і опубліковані дослідження окремих аспектів цієї цілісної теми, якою є гуманітарна освіта та її суперечність у гуманістичному та технократичному вимірах: позитивної взаємодії людини з навколишнім світом і технікою та негативними для людини і її середі проживання наслідками від цієї взаємодії.

Мета роботи полягає в дослідженні гуманітарної освіти людини періоду протоетапу в ключових епонімах.

Отримані результати. Поступом розвитку людини переймаються науковці різних галузей знань: історики, антропологи, філософи, психологи, педагоги, соціологи, тощо. Серед зарубіжних філософів ґрунтовні дослідження проблем гуманітарного знання і гуманітарної освіти представлені в роботах: Ю. Габермаса, П. Дракера, П. Козловського, М. Моїсеєва, Л. Строса, М. Хайдеггера. У своєму дослідженні автор буде спиратись на праці вітчизняних дослідників даної теми: В. Андрущенко, І. Васильєвої, Г. Волинки, Л. Губерського, В. Кременя, М. Михальченка, Н. Мозгової та ін.

Сучасна гуманітарна освіта – це та галузь знання людини, на якій базуються усі фахові дисципліни. Гуманітарна освіта інтегрується з іншими природничо-біологічними та точними галузями фахової освіти та практики, тісно пов'язаними з процесом еволюції людини, її життя.

Найменування з компонентами-власними назвами – це невід'ємна складова у назвах систем, структур гуманітарних теорій тощо. У гуманітарному знанні епоніми вживають давно й постійно. Авторські назви охоплюють широкий спектр гуманітарних ідей від найважливіших вузлових до менш важливих для практичного вжитку.

Епонім – (гр. *εponυμος* – той, що дає ім'я, назву) – особа, від імені (прізвища) якої утворено назву місцевості, країни, народу; сама назва такого типу. А в гуманітарній освіті, на думку автора – це метод,

структура, ідея або теорія, що названа на честь людини, яка вперше описала чи виявила їх, або доктрина чи теорія, що в свідомості нащадків асоціюється з певним вченим – винахідником цієї теорії. Наприклад: Гегелевські імперативи, принципи Джеферсона, Ленінці, Христове вчення, їуда, коли говорять про зрадника, або ірод, коли мова йде про мучителя людей тощо.

На даний момент у науці та освіті є тенденція замінювати власні назви у складі епонімів на більш описові терміни, які відображають структурно-функціональні та змістовні особливості гуманітарних теорій. Наприклад, ідеальна держава Платона, місто Боже св. Августина та ін. у гуманітарній літературі та освіті нового часу будуть названі відповідно як утопії. Це пояснюється також прагненням уніфікувати гуманітарну термінологію.

Для студентів профільних навчальних закладів, а також молодих вчених корисно пам'ятати «піонерів» гуманітарного знання, оскільки саме власні назви тобто епоніми найбільшою мірою відображають не лише суть якоїсь доктрини чи теорії, а і її взаємозв'язок з історичним періодом, соціальним і політичним устроєм, рівнем розвитку людства, взагалі проблемами людини на тому історичному етапі тощо.

Розвиток гуманітарної освіти доцільно розділити на протоетап (характеризується наявністю знання гуманітарного характеру але відсутністю гуманітарної освіти як компоненту окремої освітньої системи); етап виокремлення і становлення власне гуманітарної освіти; сучасний етап (який характеризується загостренням суперечностей морально-етичного змісту, посиленням тенденції гуманізації та гуманітаризації освітнього простору вцілому).

По відношенню до історичних етапів поступу людського розвитку та еволюції людини як розумної і відповідальної істоти гуманітарне знання зазнавало певних змін у ставленні до себе, а відповідно й до навчання гуманітарного напрямку. Можна виділити наступні етапи, що пов'язані зі специфікою сприйняття людською спільнотою гуманітарного знання:

- присутність зародків первісних гуманітарних знань у синкретичному вигляді в поєднанні з іншими елементами міфологічної культури (період архаїчної культури);

- відчуття, ніби людина здатна змінити своє життя завдяки гуманітарному знанню і відповідним вихованню та освіті (період античної культури);

- розуміння людиною недостатності лише світського гуманітарного знання, що призводить до сакралізації культури та освіти (період Середньовіччя);

- набуття гуманітарним знанням безпосередньо антропоцентричних вимірів (доба Ренесансу);

- становлення й відокремлення, власне, гуманітарного знання в системі знань накопичених людством, актуалізація проблем культури, духовності (період Нового часу);

- загострення та глобалізація проблем ціннісного,

сміслового змісту, що зумовлює тенденцію етизації різних сфер суспільного життя (сучасний період);

– виникнення протистояння між «фізиками» і «ліриками», філософами та «технарями», тобто між гуманітаріями та представниками природничих, технічних знань.

В період архаїчної культури та частково античної ми можемо говорити про убіквітарний характер гуманітарного знання (*ubiquitarius*; лат. *ubique* усюди) – повсемісність, всюдисущність, зустрічається усюди. Тобто, гуманітарне знання, проникаючи у всі сфери життєдіяльності з перших кроків еволюції людства, задавало вектор і суспільного історичного, і особистісного розвитку людини. Але вже в античній культурі, а точніше з появою відчужених від людини носіїв інформації, з'явилися ідеї та теорії гуманітарного напрямку розвитку людини, які збереглися для нащадків. Ці теорії називались ім'ям чи прізвиськом автора і сприймалися невід'ємно від всього, що могло вплинути як на автора, так і на появу та зміст його доктрин.

Розглянемо ключові епоніми в гуманітарній термінології протоетапу розвитку гуманітарної освіти.

Відлік історії систематизованого гуманітарного знання прийнято відрховувати з появи філософії, яка в свою чергу починається з Фалеса. Епонім Фалеса ототожнюється з утворенням першої філософської школи – Мілетської. Б. Рассел вважає, що Фалес «один з семи мудреців Греції, кожен з яких прославився якимсь одним мудрим висловом. Фалесів вислів, згідно з легендою, був «вода – це найкраще з усього» (Rassel 1995, p. 35) [8, с. 35]. Оскільки місто Мілет було торговельним, первісні заботи були пом'якшені спілкуванням з багатьма народами та запозиченням їх культурно-релігійних поглядів. Проблемами гуманітарного характеру, якими задавалися представники Мілетської школи, а окрім Фалеса людству доволі відомі ідеї Анаксимандра і Анаксимена, були розумними, позбавленими впливу антропоморфних прагнень та моральних пересудів.

Епонім піфагорійців пов'язаний з ім'ям Піфагора – закладника першої школи математики та ставлення до математики як до системи дедуктивних висновків. Гуманітарною основою проблем якими він переймався і його вчинків стала концепція вічного світу: ідея про безсмертність і перевтілювання душі в інші види живих створінь. Так, в товариство піфагорійців на рівні приймалися і чоловіки, і жінки які мали спільну власність та однаковий спосіб життя. На думку Піфагора, математик – це вільний творець свого світу впорядкованої краси. З Піфагора почалося і сполучення математики з теологією.

З епонімом Геракліта сучасна людина пов'язує дві доктрини: по-перше, все перебуває у стані постійної зміни; по-друге, сполучення протилежностей. Гуманітарним фундаментом його ідей для людського світу, на нашу думку, є ставлення до війни: «... війна властива всьому, боротьба річ справедлива, все на світі з'являється і зникає в боротьбі»; та ставлення до людських забаганок: «Дуже важко боротись з жаданнями власного серця. Те, чого жадає, воно здобуває коштом душі. Недобре для людей діставати все, чого вони забагнуть» (Rassel 1995, p. 48) [8, с. 48].

Філософ Парменід дав поштовх розгляду нової проблематики гуманітарного знання людини. Від епоніму Парменіда людству відомо, що наші чуття оманливі та уся множина чуттєвого світу лише ілюзія, а найголовніше – ідея незнищеності субстанції (Platon

1968, pp. 401–479) [6, с. 401–479].

Кілька вагомих епонімів для розуміння розвитку гуманітарної науки у період протоетапу пов'язані з пошуком відповіді на питання першоджерела існування живого світу, а саме: епонім Емпедокла у сучасної людини асоціюється з ідеями повітря як окремої субстанції, теорією еволюції і виживання пристосованіших, первісними і вічними субстанціями однакового порядку вважав землю, повітря, воду, вогонь, Любов, Ворожнечу, а, відповідно, кожна складна субстанція минуца (тобто мікс вічних); епоніму Анаксагора завдячуємо знанням про дух як субстанцію, що входить до складу живих істот і відрізняє їх від неживої матерії: в усьому є частка усього, крім духу бо лише деякі речі містять його; атомісти – це узагальнююча назва, але основою їх ідей у філософії є доктрини, що відповідають епонімам Левкіпа та Демокріта, які вважали, що першооснова усього є неподільні фізично атоми, між ними є порожній простір, вони незнищені, постійно рухаються, існує розмаїття їх видів і взагалі їх безліч.

Протогор досліджуючи гуманітарну проблематику знайомить нас з власною доктриною, згідно якої «людина є мірою всіх речей: для тих речей, котрі є, – що вони є, а для тих речей, котрих нема, – що їх нема» (Platon 1968, pp. 187–255) [6, с. 187–255]. Оскільки люди ризикують між собою, не існує об'єктивної істини.

Сократ був заклопотаний проблемою, як привести до влади тямущих людей адже в політиці жодна чесна людина не протримається довго. На його думку, позбавити добродетності неможуть жодні зовнішні причини, а між добродетністю і знанням є безпосередній зв'язок.

Ім'я Платона стало, на нашу думку, одним з ключових епонімів протоетапу гуманітарної освіти, оскільки відображає відразу декілька доктрин і цінність їх безперечна. Для розвитку гуманітарного знання важливими є ідея побудови ідеальної держави, необхідність представникам влади бути філософами, ідея безсмертя – вищисть безсмертної душі над смертним тілом (Platon 1968, pp. 89–455) [6, с. 89–455]. Також, для людства залишилися його погляди на знання і сприймання: пізнання є сприймання, людина – міра всіх речей, все перебуває в стані мінливості.

Іншим ключовим епонімом протоетапу гуманітарної освіти є ім'я Аристотеля, серед проблем гуманітарного характеру якого розглядалися питання метафізики, етики, політики, логіки, фізики тому його прізвиське теж є епонімом для кількох доктрин з якими ми пов'язуємо розвиток гуманітарного знання людини. Наприклад, теорія золотого середнього; теорія універсалій – загальних понять («загальне стосується багатьох предметів», а «одиничне» – ні); теорія здорового глузду; існування всього, позначуваного прикметником, залежить від його причетності до чогось, позначуваного власним ім'ям, а не навпаки тощо (Aristotel' 1976, pp. 252–255) [1, с. 252–255].

Кіники в філософії є узагальнюючою назвою, але епонімами в цій течії є імена Антісфена та Діогена, що відкидали усі загальноприйняті умовності (у релігії, одязі, житлі, поведінці тощо), віддавали перевагу моральній свободі у визволенні від бажань, випускали коротенькі проповіді з приводу як обходитись без матеріальних благ, але не зрікатись всіх вигод цього світу, а лише ставитись до них байдуже.

Номенклатурній назві скептицизму дали поштовх ідеї Піррона і Тімона – ніщо не може бути доведено;

ніяких розумних підстав для віддання переваги якомусь напрямові дій перед іншим напрямом не може бути. Отже, їх імена слід сприймати як епоніми даного направлення філософії, тобто саме ті проблеми гуманітарного знання людини, які вони розглядали є фундаментом скептицизму.

У будь-якого гуманітарія епонім епікурійців асоціюються передусім з Епікуром, який вважав, що людина може бути щаслива навіть на тортурях, його доктрина насолоди зводиться до досягнення пасивних чи статичних насолод, які полягають у стані рівноваги (на відміну від активних чи динамічних), а отже мета мудрої людини у відсутності страждань (Russel 1995) [8].

Стоїки – номенклатурна назва, але у свідомості сучасної людини початково відображається з його засновником Зеноном, що сполучив філософію кініків і Гераклітію: все має мету пов'язану з людьми; кожне життя перебуває в гармонії з Природою бо породжене законами Природи; чеснота полягає у волі, узгодженій з Природою та оскільки вона міститься у волі, все погане чи хороше в житті людини залежить лише від неї самої. Окрім епоніму Зенонових доктрин стоїцизм відображають епоніми Сенеки, Епіктета, Марка Аврелія, але ідеї інших стоїків, наприклад, Клеанта чи Хрїзіппа, Панеція чи Посідонія, не дивлячись на важливість їх внеску, не сприймаються як ключові епоніми даної течії філософії. Загалом стоїки дали поштовх теорії пізнання та вченню про природний закон і природжені права (Russel 1995) [8].

Неоплатонізм доволі відома назва не лише гуманітаріям, але мало хто з представників точних чи природничих наук знають, що вона пов'язана з Плотінієм – останнім з великих філософів античності. Епонім Плотіна сприймається як історично важливий фактор, що вплинуло на формування середньовічного християнства та католицької теології, зокрема концепція потойбічного світу.

Іншою значною віхою розвитку гуманізму людини та гуманітарного знання, що, на нашу думку, входить до протоетапу розвитку гуманітарної освіти, можна вважати первісну монотеїстичну релігію, коли світ духу почав перетворюватися, набуваючи здатності раціонально-філософського самоосмислення. Наявність безлічі міфів та більш стійких і впорядкованих релігійних систем, що оспівували велику кількість Богів і Божеств підірвали єдність не лише світогляду але і нових молодих утворень, знаних нами як поліси. Період антаганізму між різними релігійними течіями та агресії родів – послідовників різних міфів в межах одного полісу та між полісами однієї території потребував знань гуманітарного напрямку, оскільки була нагальна потреба в порозумінні та пошуці між ними поля для діалогу щодо подальшого розвитку та існування.

Означений вище період людство сприймає і розуміє завдяки трьом ключовим епонімам, а саме Будді, який дав початок буддизму, Ісусу Христу, що подарував світу християнство, Магомету – засновнику мусульманства. До появи у XVIII і першій половині XIX ст. лібералізму ці три концепції не лише впливали на формування особистості, міжособистісні стосунки, устаткування суспільства, політичні відносини, розвиток мистецтва та наук. На наш погляд, завдяки місіонерству, що розповсюдило ці концепції на великі території, вони стали стримуючим чинником розвитку культури споживацтва ще з давніх часів, а отже і фактором

подовження існування людини на планеті Земля. Їх гуманітарні засади містились в основних постулатах дбайливого ставлення до природи, створеної Господом, людини – його творіння та життя чи то вічного, чи то земного.

За ключовими епонімами можна прослідкувати і проблеми гуманітарної освіти протоетапу, які досліджувались буддистами. Так, Закони Ману один з ключових епонімів індійської історії. Індійське «бродіння умів», викликане жорсткими заходами щодо дотримання Законів Ману та зневірою у богів – гарантів космічного порядку, породило відчужені тексти, що на довгі роки зумовили розвиток людей, проживаючих на цій території, створивши нові образи богів, людських стосунків та стали основою нових релігій і філософських шкіл (Bhagavadgita 1994, pp. 91–92) [2, с. 91–92]. Людина повинна жити в цьому світі, її душа є продовженням елементів землі, води, повітря, вогню і з них же виникає свідомість тобто насолоду даним людині життям проповідували адепти школи чарвака-локаята. Іноді гуманізм індійських шкіл доходив до абсурду. Так, джайністи, що наслідували Джайністський канон, прагнучи ненашкодити живій істоті, забороняли своїм послідовникам не лише тваринництво, а й землеробство (щоб не вкоротити віку навіть кузці). Згідно цього вчення світ впорядкований, ніким не створений, не знищений, його основа – душа, обмежена матерією карми; людина завдяки душі здатна контролювати матеріальну суть, сама вирішує чинити зло чи добро, її звільнення досягається аскезою і добрими справами, її головна мета – стати досконалою (Krizhaniv's'kij 2000, pp. 417–419) [5, с. 417–419]. Їх орієнтація на етико-моральну проблематику, з принципами правильного розуміння, правильного пізнання і правильного життя, зумовлюють ствердження особистості та індивідуального звільнення. Гуманістичні основи буддизму вбачаємо у «вісімковому» шляху: – «правильні погляди», а саме життя – це духовне і тілесне страждання, існує причина страждань, їм можна покласти край, є шлях до припинення страждань; – «правильні прагнення»; – «правильна мова», а саме цурання неправди, наклепів, лихослів'я, базікання; – «правильні дії», а саме не задавати шкоди живим, не вбивати, не красти, не пиячити тощо; «правильний спосіб життя»; «правильні зусилля», а саме подолання шкідливих помислів і впливів; «правильна увага» тобто постійна турбота про звільнення; «правильна засередженість» – внутрішній спокій (Krizhaniv's'kij 2000, pp. 420–421) [5, с. 420–421].

Зрозуміло, що первинні засади концепції протягом їх становлення та існування доповнювались, уточнювались, трактувались відомими мислителями. Так, у християнстві одним з ключових епонімів стало ім'я св. Августина. Він вважав, що Бог створив сутність, субстанцію, а не лише порядок і розміщення; час створено тоді ж, коли створено світ; Бог вічний бо існує поза часом; є тільки вічна теперешність – «минуле» тотожне із спогадом, «майбутнє» з очікуванням, а спогад і очікування – це факти теперешності (Russel 1995) [8].

Епонім пелагіанство пішов від церковника Пелагія, який вірів у свободу волі, піддавав сумнівам вчення щодо прабатьківського гріху і вважав, що коли людина вчиняє добродісно, то робить це лише завдяки власному моральному зусиллю.

Іншими епонімами християнства слід вважати св. Антонія, засновника самітницького руху чернецтва; св. Пахомія, засновника монастирського чернецтва.

Зробили можливим реформування спочатку папства, а згодом і всієї Церкви мислителі чиї імена стали основою епонімів і відбилися у свідомості людей як поборники гуманітарного знання протоетапу розвитку гуманітарної освіти:

- бенедиктинці та «Бенедиктинський статут» – це епоніми на честь св. Бенедикта. Ченці бенедиктинського ордену склали обітницю бідності, послушності та цноти, а пізніше їх жага до вченості залишила нащадкам бібліотеку звану Монтек-Кассіно;

- Гійом Благочестивий і герцог Аквітанський заснували Клонівський монастир, що не підлягав ніякій владі крім папської;

- Св. Бернар ганив витончену архітектуру монастиря;

- Самітнік-аскет Ромуальд заснував орден камальдулів;

- Бруно Кельнський заснував орден картузіанців тощо.

Йоан Скот утверджував рівний, а то і вищий авторитет філософії щодо релігії; універсалії передують окремим речам; вся природа поділяється на чотири класи, а саме, те, що творить, але не є створеним, те, що творить і само створене, створене, але саме не творить, не створене й не творить; творіння процес вічний; суть усіх скінчених речей є Бог.

Св. Ансельм вважав, що розум підпорядкований вірі то ж Бог не справедливий, а справедливість.

У мусульманстві ключові проблеми гуманітарної освіти, починаючи з протоетапу, теж можна прослідкувати за ключовими епонімами, що зберегли для нас основні концепції і доктрини, невід'ємно пов'язані з історичним часом, особистостями, світоглядом людей, устроєм спільнот, прагненнями щодо майбутнього тощо.

Так, Омеяди засновники мусульман-сунітів, а Аббасиди родоначальники шиїтів; Гарун ар-Рашид дозволив процвітати не лише розкошам, а й мистецтвам і наукам та є легендарною постаттю з «Тисяча і одна ніч»; Кінді – перший арабський філософ, він же переклав для арабів Аристотеля; Мухаммед ібн Муса аль-Хорезмі – перекладач з санскриту математики та астрономії, а також автор алгебри, що нею користувався весь світ до 16 ст.; Омар Хаям – і математик, і поет, і реформатор календаря; Авіцена – вивчав проблему загальних уявлень, відтак універсалії для нього існували лише в мисленні, вони є до речей, у речах, після речей, мусульманська школа медицини ґрунтується в багатьох питаннях на ідеях саме Авіцени; Аверроес – вважав, що існування Бога можна довести розумом незалежно від откровень, релігія містить філософію в алегоричній формі; аль-Газель заявляв, що оскільки вся необхідна істина є в Корані, нема ніякої потреби в розважаннях, незалежних від откровень (Роров 2009) [7].

На противагу буддиському, християнському та мусульманському суспільству, підґрунтям устаткування і розвитку яких були підвалини гуманізму, в китайському соціумі не всі зусилля і не всі напрямки чи школи спрямовувались на гармонізацію і гуманізацію. Розглянемо їх основні положення в ключових епонімах.

Важливим внеском для становлення цивілізації стали твори представників Давнього Китаю, а саме Лао-Дзи, Конфуція, Мо-Цзи. Так, Лао-Дзи є засновником даосизму: заперечення ідеології правлячих кіл та офіційного релігійного культу, натомість людям потрібні розумні вожді (Filosofija politiki 2003, pp. 25–26) [9, с. 25–

26]. Епонім конфуціанства пов'язаний з ім'ям Конфуція як засновника, що створив концепцію правильного, на його думку, державного управління, вчить правителів методам завоювання довіри народу, обґрунтовує стрижневі принципи керування суспільством (Filosofija politiki 2003, pp. 27–29) [9, с. 27–29]. Моїзм – епонім від відомого мислителя давнини Мо-Цзи. Моїсти вважали, що люди обирають на роль властителя наймудрішого для того, щоб створити систему управління і подолати соціальний хаос (Filosofija politiki 2003, pp. 30–33) [9, с. 30–33].

Але ж все таки сьогодні для нас велику цінність мають західні доктрини і концепції доби протоетапу розвитку гуманітарної освіти.

Епонім макіавеллізм характеризує усяке позбавлення від нещирості й лицемірства, зокрема в інтелектуальній сфері, а започаткував його Н. Макіавеллі – вперше виділив науку про політику в окрему галузь, різко виступав проти середньовічної концепції божественного походження держави і політики, висувачи ідею об'єктивної історичної необхідності і закономірності (Filosofija politiki 2003, pp. 259–265) [9, с. 259–265].

Коли сучасні освітяни чи науковці говорять про індуктивний метод чи логічну систематизацію наукових досліджень, відразу розуміємо, що мова йде про їх засновника Ф. Бекона (Russel 1995, p. 453) [8, с. 453].

Теорія утворення вихорів щодо природного виникнення світу традиційно пов'язується з ім'ям Декарта, засновника новітньої філософії.

Спінозівській етиці людство завдячує, як можливості пережити щось тяжче ніж просто людське нещастя завдяки думанню про ціле ніж про власне горе.

Для сучасних гуманітаріїв епонім Ж.-Ж. Руссо ототожнюється з романтизмом, вченням про народний суверенітет, як здійснення загальної волі і з ідейним джерелом Великої французької революції.

Гуманітарна освіта не була б такою, як вона є без ідей І. Канта. Кантівські природні права людини, громадське суспільство, співвідношення свободи особистості з правами і мораллю назавжди закріпили людство у гуманітарній площині (Kant 1995, pp. 354–356) [4, с. 354–356].

Гегель поняття права вживав у трьох основних значеннях: право як свобода («ідея права»), право як певний ступінь і форма свободи («особливе право») і право як закон («позитивне право») (Kant 1995, pp. 227–352) [4, с. 227–352].

Імена двох останніх гуманітарних мислителів з часом стали самі по собі ключовими епонімами протоетапу гуманітарної освіти, оскільки їх внесок у розвиток людства неможливо переоцінити.

Висновки. Дослідження ключових епонімів періоду протоетапу розвитку гуманітарної освіти дозволило прослідкувати виділення передових ідей свого часу окремих мислячих індивідів, що прагнули самостійного самовизначення не через традицію чи загальноприйняту норму, а через власний розум, який критично ставився до традиції. Таке критичне ставлення породжувало появу певних життєвих питань та пошук відповідей на них. На наш погляд, ця індивідуально-авторська діяльність і складає фундамент гуманітарної освіти. Подальшого дослідження потребує тема епонімів періоду виокремлення і становлення, власне, гуманітарної освіти та сучасного етапу її розвитку.

Бібліографічні посилання

1. Аристотель. Сочинения в четырёх томах. Т.1 / Аристотель ; ред. В. Ф. Асмус. – М. : «Мысль», 1976. – 550 с.
2. Бхагавадгита. Книга о Бхишме / Бхагавадгита ; пер. Б. Л. Смирнова. – СПб., 1994. – С.91-92.
3. Гегель Г. В. Ф. Філософія права / Г. В. Ф. Гегель. – М., 1990. – С.227–352.
4. Кант И. Критика практического разума / И. Кант. – СПб., 1995. – С.354–356.
5. Крижанівський О. П. Історія Стародавнього світу / О. П. Крижанівський. – К., 2000. – С. 417-419, С.420-421.
6. Платон. Сочинения в трёх томах. Т.1, Т.2, Т.3(1) / Платон – М., «Мысль», 1968. – с. 623.
7. Попов М. Творча спадщина Ібн Сіні та сучасність / М. Попов // Кол.монографія – К.: «Асканія», 2009. – с. 376.
8. Рассел Б. Історія західної філософії / Б. Рассел – К.: Основи, 1995. – 759 с.
9. Філософія політики. Хрестоматія в 4-х т. – К., 2003. – Т.1. – С. 25–26.

Романюк О. В. Гуманитарное образование периода протозапа в эпонимах.

Исследовано ключевые эпонимы периода протозапа развития гуманитарного образования человека, что дало возможность анализировать индивидуально-авторскую деятельность, которая составляет фундамент науки и образования, в том числе гуманитарного.

Ключевые слова: человек, эпонимы, гуманитарное образование

Romanuk O. Humanitarian education period for its separation of education in general, the eponymous.

Investigated eponym key period before the separation of liberal education a person with education in general, making it possible to analyze individual author's innovation, which is the foundation of science and education, including humanitarian.

Keywords: man, eponym, proper names, protoetap, humanities

References

- Aristotel', 1976, *Sochinenija v 4 tomah*. [Works: edition in four volumes], V.1, Mysl' publ, Moskov.
- Bhagavadgita, 1994, *Kniga o Bhishme* [Book of Bhishma], St Petersburg.
- Gegel', GVF 1990, *Filosofija prava* [Philosophy of Law], Moskov.
- Kant, I 1995, *Kritika prakticheskogo razuma* [Critique of practical mind], SPb.
- Krizhaniv'skij, OP 2000, *Istorija Starodavn'ogo svitu* [History of ancient world], Kyiv K.
- Platon, 1968, *Sochinenija v trjoh tomah* [Works in 3 vol.], V.1, V.2, V.3(1), Mysl' publ, Moskov.
- Popov, M 2009, *Tvorcha spadshhina Ibn Sini ta suchasnist'*, *Kol.monografija* [Ibn Sina's creative heritage and modernity], Askanija publ, Kyiv.
- Rassel, B 1995, *Istorija zahidnoi filosofii* [History of Western Philosophy], Osнови publ, Kyiv.
- Filosofija politiki* [Political Philosophy], Hrestomatija v 4-h t. 2003, V.1, Kyiv.

Надійшла до редколегії 15.05.2013 р.

УДК 316.733.

Л. В. Осадча

Інститут філософської освіти і науки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

ПРИВАТНІСТЬ І ПУБЛІЧНІСТЬ ЯК ДВА РЕГІСТРИ ЛЮДСЬКОЇ КОЛЕКТИВНОСТІ

Природа соціальності отримала інтерпретацію в соціологічній, філософській, психологічній науках. Однак колективність не пояснюється лише згуртованістю, тобто фактом перебування разом. До можливих інтерпретацій варто додати чинники тривалості стосунків, комунікативне пов'язування людей.

Ключові слова: колектив, приватність, публічність, життєсвіт.

Дослідження такого явища, як соціальна комунікація, є наслідком сучасного стану знання, науки й соціального життя, що центруються на інформаційному обміні. Його аналіз перебуває на порядку денному з огляду на зростаючу динаміку соціальних процесів й глобальний характер тих викликів, які долаються лише спільними зусиллями. Тому питання про природу соціальності не втрачає своєї актуальності, адже за новими формами людських взаємодій стоїть все та ж непроминуша потреба віднайдення й реалізації індивідом себе як людини саме завдяки іншому, через іншого й, зрештою, для іншого.

З'ясування місця й ролі соціальної комунікації в творенні сьогоденних способів пояснення, а отже й розуміння реальності та тих перспектив і загроз, які вони відкривають перед людством, викликає потребу розглянути основні теоретичні напрямки тлумачення явища людської соціальності.

Ю. Габермас та К.-О. Апел є розробниками критичної теорії суспільства, яка базується на понятті комунікативно-раціональної дії й має філософсько-етичний підтекст. Їх концепція є наслідком лінгвістичного повороту в науці, оскільки вони виходять з того ключового постулату, що слово, промовляння, комунікування – це різновид дії. У взаємній кореляції дій твориться інтерсуб'єктивний життєвий світ. Отож, соціальна реальність, що зводиться до мовленнєвих практик, тобто дискурсів, є наслідком спільних

зусиль, які передбачають взаємокоординацію через порозуміння. Останнє, за логікою авторів, базується на остаточності обґрунтування.

Становище людини є двояким: вона самостійна в силу індивідуальної відповідальності й колективно детермінована, бо перебуває в історичному контексті своєї спільноти. Хоча це питання отримало інтерпретацію в межах основних соціально-філософських напрямків: теорії соціального реалізму, історичного матеріалізму, теорії раціоналізації, формальної соціології, символічного інтеракціонізму, – варто врахувати також деякі антропологічні аспекти питання сутності людської соціальності.

Людина провадить своє життя комунікуючи. Її установки, прагнення, цілі мають словесне закріплення й вираження. Тому й соціальність, тобто стійка, толерантна, солідарна колективність, виявляється феноменом словесного пов'язування людей. Що ж до інституційного прояву цього явища, то його теж можна переінтерпретувати через «каналізування» словесного обміну, через способи ієрархічного упорядкування мовленнєвого прояву людської колективності.

Феномен колективності, що характеризує людську спільноту на відміну від тваринної зграї, має не інстинктивне закріплення, а функціонує як творче відтворення власної згуртованості. Зв'язки, які поєднують індивідів в межах одного соціального простору, не формуються раз і назавжди. Їх підтримання